

ترجمه و بررسی تحلیلی یکی از متون غیر دینی سغدی

سعید نظری^۱

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج

تاریخ پذیرش: ۹۲/۸/۱۹

تاریخ دریافت: ۹۲/۴/۱۵

چکیده

زبان سغدی یکی از زبان‌های ایران میانه شرقی است که از قرن اول تا سیزده میلادی در منطقه ای وسیع بین دریای سیاه و ترکستان چین رواج داشت. سغد نام باستانی منطقه ای اطراف دره بدخشان در ماورالنهر بود؛ مرکز این منطقه شهر سمرقند است. مردم سغد در زمان ساسانیان به دلیل فعالیتشان در بازرگانی بخصوص تجارت با چین و هند معروف بودند و یکی از قطبهای اصلی اقتصاد ایران به شمار می‌آوردند. از این زبان در دوره باستان زبان‌های ایران آثاری بر جای نمانده است، ولی در دوره میانه زبان‌های ایرانی آثار بسیاری بر جای مانده که یکی از مهمترین آنها، نامه‌های کهن سغدی است. نامه‌های

1. Email: Ka.nazari89@gmail.com

کهن سغدی به زبان و خط سغدی به سال ۱۹۰۷ میلادی توسط سر اورل استاین در یکی از برجهای نگهبانی دیوار چین بدست آمد؛ این اسناد شامل پنج نامه‌ی کامل و چهار تکه پاره شبیه به نامه است. نامه‌ی سوم سغدی توسط یک زن و دخترش «شایان»^۴ نام از اهالی دون^۵ هوانگ خطاب به شخصی (همسرزن و پدردختر) به نام «ننه»^۶ «دات»^۷ نوشته شده است.

کلید واژه ها: سغد، نامه‌های کهن سغدی، نامه‌ی سوم

مقدمه

زبان‌های هند و ایرانی یکی از کهن‌ترین زبان‌های خانواده بزرگ هندواروپایی و زبان فرضی است که اصل زبان‌های اقوام هندی و ایرانی^۸ پیش از جدا شدن از یکدیگر و سکونت در هند و ایران^۹ بوده است. از زبان‌های ایران در طول تاریخ اسناد و مدارک بسیاری در دست است که چگونگی تحول و تکامل آنها را نشان می‌دهد. با بررسی این آثار زبان‌های ایران را به سه دوره‌ی باستان، میانه و جدید بخش می‌کنند. زبان‌های دوره میانه از منظر ویژگی‌های زبانی به دو گروه شرقی و غربی بخش می‌شود. زبان‌های ایران میانه غربی و شرقی عبارتند از پهلوی اشکانی، فارسی میانه، سغدی، خوارزمی، سکایی و ختنی. زبان سغدی یکی از این زبان‌های ایرانی است که با بررسی علمی آن، به شناخت بیشتر فرهنگ این مردمان می‌توان دست یافت. سغد یکی از شهرهای نشین‌های شاهنشاهی هخامنشی بود که داریوش اول در سنگ‌نبشته بیستون از این سرزمین یاد می‌کند. اکنون سغد نواحی سمرقند و دره زرفشان (تاجیکستان) را در بر می‌گیرد. مردمان سغد تاجر و از طریق بازرگانی و کشاورزی روزگار خود را می‌گذراندند آثار مکتوب سغدی از نزدیک سمرقند تا یکی از برجهای دون هوانگ (Dun^{۱۰} huang) و از مغولستان داخلی تا دره سند در شمال پاکستان کشف شده است. زبان این سرزمین به نام زبان سغدی خوانده می‌شود؛ از زبان سغدی در دوره‌ی باستان اثری برجای نمانده است، ولی در دوره‌ی میانه آثار نسبتاً زیادی به دست آمده است. زبان سغدی با رواج زبان پارسی از حدود سده‌ی چهارم، از یک سو و نفوذ زبان عربی و ترکی از سوی دیگر، به تدریج از اهمیت افتاد، اما تا قرن ۱۱ میلادی به مثابه زبان محاوره به حیات خود ادامه داد. امروز گویش یغناپی (Yaghn b) در دره یغناپ در میان کوههای زرفشان بازمانده‌ای از این زبان کهن است. آثار سغدی

مشمتمل بر نوشته های روی سکه ، سفالینه ، نامه های کهن سغدی ، کتیبه ی افراسیاب ، آثار کوه مغ ، آثار بودایی، مسیحی، مانوی و چندین اثر گرانبهای دیگر است.

نامه های کهن سغدی

از نظر تاریخی سکه نوشته های سغدی که تاریخ آنها به قرن دوم میلادی می رسد، کهن ترین نوشته های زبان سغدی است، اما بیشتر سکه ها از قرن پنجم میلادی به بعد ضرب و در زادگاه قوم سغد به ویژه نواحی بخارا و سمرقند پیدا شده است. سکه نوشته ها فقط اطلاعاتی درباره ی نام ها می دهند و محتوای قابل ملاحظه ای ندارند. اما در سال ۱۹۰۷ باستان شناس شهیر مجاری سراورل استاین Sir Aurel Stein کاوش هایی را در مسیر جاده ابریشم انجام داد که آثار بسیار گرانبهایی از این مناطق به دست آمد. این اسناد در یکی از برج های دیده بانی مخروبه سلسله هان در ۹۰ کیلومتری غرب دون^۱ هوانگ^۱ در ایالت گانسو^۲ (بین دون^۳ هوانگ و لویانگ) و ۵۵۰ کیلومتری شرق لولان^۳ در محوطه ی باستانی «T.XII.a» (مراجعه شود به نقشه شماره: الف) تاخورد به دست آمد (www. sogdian ancient letters , p. 1) نامه های کهن سغدی به زبان و خط سغدی توسط سغدیان مقیم سین^۴ کیانگ^۴ (ترکستان چین) و گانسو خطاب به هم وطنانشان در غرب (سغدیانا و سمرقند) و برخی از نواحی منتهی به چین نظیر دون^۵ هوانگ ، سوز^۵ هو^۵، گوزانگ^۶ و جین^۶ چنگ^۶ نوشته شده که میان شهرهای مزبور و خاک اصلی سغد (بخصوص سمرقند) رابطه ی بسیار نزدیک وجود داشته است. نامه های مزبور، تحولات سیاسی در چین شمالی، ناامنی راهها، مشکلات و مسائل تجاری در سغد، شرایط زندگی و فعالیت روزمره ی بازرگانان ساکن در لویانگ^۸ را بازگو می کند. Sims^۷ Williams , 2001 , p. 47 اینگونه به نظر می رسد که دست نوشته ها در کیف پستی در مسیر عبور از مرکز چین به غرب توسط نگهبانان مرزی چین صادره گردیده است و هرگز به دست دریافت کنندگانش، نرسیده است. این اسناد، شامل پنج نامه ی کامل و چهار تکه ی پاره شبیه به نامه است که پیچیده در ابریشم قهوه ای رنگ درون یک پاکت پارچه ای زبر از جنس کتان به دست آمد (مراجعه شود به تصویر شماره دو). تمام نامه ها تا شده بودند و این تا خوردگی، نوشته های نامه ها را تا حد امکان محفوظ نگاه داشته بود. البته آسیب دیدگی های جزئی در لبه ی بیرونی برخی از نامه ها دیده

می شد. کاغذهای مربع شکلی که این نامه ها بر روی آن نوشته شده ، از لحاظ اندازه ی ابعاد از یک نظم ویژه برخوردار بوده است که خود بیانگر یک اندازه استاندارد، برای این اسناد است عرض نامه های سغدی در حدود ۲۲ سانتیمتر است که اندازه استاندارد نامه های آن روزگار بوده است.^۹

از دید باستان شناسان این موارد بسیار مهم است (Stein , Aurel, 1921 , v.2 , chap. xviii, p. 671) پژوهشگران در مورد تاریخ دقیق تحریر نامه ها اختلاف نظر دارند، سر « اورل استاین » از دیدگاه باستان شناسی موفق شد زمان دقیق نامه ها را مشخص کند. بدین وسیله وی از این واقعیت که مدارک چینی که در برج های نگهبانی همان ناحیه پیدا شده است پرده برداشت و معتقد است که نامه ها در سال ۱۳۷ میلادی نوشته شده است وب. هینینگ (W.B. Hening) در مقاله « تاریخ نامه های سغدی » نظریه ی استاین نیمه ی اول قرن دوم را رد کرده و معتقد است حوادث و اتفاقاتی که در نامه ی دوم بدان اشاره می شود ° تراج و ویرانی شهر لویانگ ویه °^{۱۰} و نیز فرار امپراطور توسط هونها ° در سالهای ۳۱۱ و ۳۱۲ میلادی است آ. فوجیدا Akira.Fujieda و هارمات Ja. No Harmatta خلاف نظر هینینگ را دارند. هارمات معتقد است که اتفاقاتی که در نامه ی دوم بدان اشاره می شود در سالهای ۱۹۰ تا ۱۹۵ میلادی رخ داده است، در حالی که فوجیدا، تاریخ نامه ها را قرن شش میلادی می پندارد و سرانجام به دفاع از نظریه هینینگ ،سیمز ویلیامز معتقد است که ویرانی شهرهای « لویانگ ویه » و فرار امپراطور از لویانگ در سال ۳۱۱ میلادی اتفاق افتاده است؛ لذا تاریخ نامه دوم را در همین سال ها می داند (www. Iranica. com- Hening , Walter Bruno . p. 1)؛ به هر حال با توجه به اتفاقاتی که در نامه ها بدان اشاره شده است می توان حدس زد که نامه ها در سال ۳۱۳ میلادی نوشته شده است.

نامه ی سوم :

نامه ی سوم سغدی، در سال ۱۹۰۷ میلادی، با ابعادی در حدود ۲۲ × ۴۰ سانتیمتر، در محوطه ی باستانی « T. XII.a » در غرب « دون ° هوانگ »^۲ به دست آمد. طوری که کاملاً تا خورده و با نخ ، محکم بسته شده بود. در قسمت بیرونی نامه ، سه سطر کوتاه، حاوی نشانی دیده می شود،^۳ با گشودن نامه بیست و شش خط افقی (راست به چپ) و در حاشیه

راست نامه، نه خط عمودی (از بالا به پایین) نوشته شده ^{۳۴} است، ضمناً فرسودگی در میانه‌ی متن به حدی است که از سطور ۱۷- ۱۴ تنها پاره‌ای از لغات قابل خواندن است (مراجعه شود به تصویر شماره ی: یک) این نامه، در بیست و یک ماه آوریل سال ۳۱۳ میلادی، توسط یک زن و دخترش «شایان» ^۴ نام از اهالی دون ° هوانگ خطاب به شخصی (همسر زن و پدردختر) به نام «ننه ° دات» ^۵ نوشته شده است. از محل زندگی «ننه ° دات» اطلاع دقیقی در دست نیست. متن نامه از این قرار است که: زن از دست همسرش «ننه ° دات» گله مند است که چرا، او را به مدت سه سال، بدون پول در «دون ° هوانگ» تنها گذاشته است و نیز به خاطر بدرفتاری اطرفیان نسبت به خود بسیار شاکی است. و ترک دون ° هوانگ برای او غیرممکن است. او از «ننه ° دات» می‌خواهد که برایش بنویسد که آیا با این شرایط، قادر به ماندن در دون ° هوانگ هست یا نه؟ و درانتها تاکید می‌کند که از دستور همسر بدون چون و چرا اطاعت کند.

حرف نوشت:

MN w ylr R w

xwt w

nhy nny t

MN h y

1 D wwt w ny RYnny ¹ t p̄rynm wysp -t
z nwkKZNH

YKZYK_y ²

2 nw yt PZY ryYWM ZKZY XZYH ZY rwk

xy pw

r w nn ~~syn~~ 3

3 mrt x~~kn~~4 HRZY xwt ky LKw5 rwt tw~~pt~~ w m
HRZYZNH

rwh nw h

4 myn m HRZYn ynynt zw m nt kw~~L~~ y z r kw
HRZYZNH

rwh rtm h

5 myn m PZYt kh prsty m HRZY y
kh L r y m

HRZY k mty pw

6 prmynwkh6 t ks r HRZYZNH z yywn k st3 sr
skw ~~pr~~ PZY rw ny

prmw2 HRZYprtmw ky ~~pn~~ m ~~h~~ tw prn
ky s r r ~~wm~~ t

nyz-nyt HRZYmpt kw t ~~st~~ rt3~~nt~~ HRZY~~m~~ L nm t
5 ZKY ps r

7 pyt 6k ZYm

9 k ~~wprnxwnt~~ PZYm kr tNwZK kt w ntk PZY

rw ny

L w ḥ skw nh

10 HRZYprnxwnt m w L ZY nny t ntk[ḥ] L
ZY m t kh
[ ]r m HRZḥ

١٠ m pt kw k ZYm k vkt w ntL nmt ١١ ms
k HRZḥ

pyt ḥ m

12 //w t PZYm kw My kr t HRZYZK yps rm
w knt ny ḥ

wtm nyst YKZY rty ḥ^٤ pntrw ١٣ ny ١٢ 13 rw ny
HRZY rty n

[m] [w] t prnxwnt

14 ..nyt wZYḥn y krt y k₄.m n x[y] L // w n
ḥnyh ///m

ZNH y

15 ///k //y/// k ym // ny L ////n

16 HRZY wpry ḥ tr ptp r w nḥ Yk ZY
ḥwh nty

y(h) HRZY zt k

17 mrt xln ۲xky ZY ۳nty wyty pt m rt yt rt
PZY r yny

18 n[w] n rwk rt HRZY wyspn sxwn pr
nn ۴mnp[y]sy

[k n]y sty ۵

19 PZY r n YKZYmyn ۶ HRZY k L [s]ty n
HRZY

m y np sy

20 PZY r n YKZY ۳nty spx n HRZY L k w
prtrk n

s[p]n h yw nk

21 p xt kw ywm t YKZYt ks r HRZY ZK
tw xkyprm nh

pr[ ]wsrw pt r t

22 HRZY tym t rw rHRZY L wymy yh ۷
sxwn k tL

[w]y zw nHRZY

23 ۴۴۴۴ m wn ۸ y ty YWM ZKw nt nt
YKZYmZK

tw xky⁹ < sxwn > krtY HRZYprtr¹⁰

24 WY kwty PZY WY k ys w wh wm t w
YKZYtw xky

HRZm̄ y¹ pt₄₄..

25 py tMN xyp yly myw yh

26 np x ZNH kh pr t ktyYRX pr 10 s th

27 MN w rly nly D wxwt wnnY t pry

28 nm wy PZY iy YWM ZKZY XZYH ZY rw k
n [wy]

krtY HRZY²⁹ xty HRZY

ny n[w]k t⁵ kp y m HRZm̄⁴ y h³⁰ L k r y
s ipy

31 wm t HRZY ny z nyzt HRY zty ny HRZY

nyst HRZY^Y 20 prstk ps y³² r m m PZYt

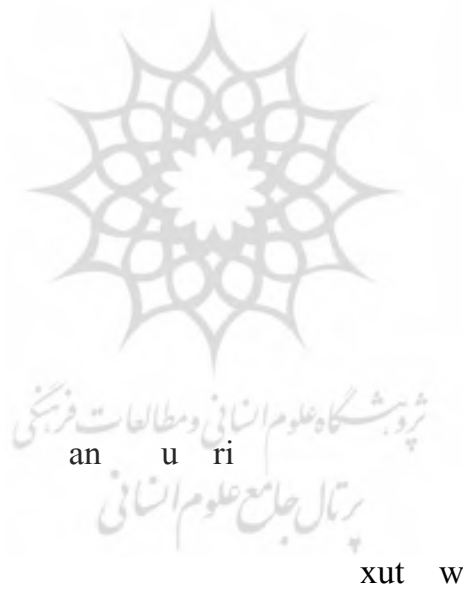
prnxwnt pr HRZY ZK[^]33 .....t s t r mt

HRZY prw¹⁰ HRZY w L y n³⁴ y xwyz nt

prnxwnt

35 p rh k rñn y ðty h y m hry

آوانوشت:

ary

Nanai °

at

an

y

1 ar au xut w an -pi (Nanai ° at rfu nam uy
sp t z n k nu
ka uti(a)wi °

2 a nu rtt ti irm xoti °fa w nti r k txu
( )pur t f ann
wispan-

3 mart xm rti t xwt yka atu r t pat u rrti
yu rw n

4 m n m rti n y nyn ( ) aw m and kun ri
( ) araktiyu r rnar

5 men mut tit e frastay m rti fa w e
n r rrti
( )k t (m)pu

6 prmynwkh t f ks r rtiyu ( ) ey n ast 3 sar ut ti
ruwn ( )skaw rpar

7 t wa farn rti fratamu ( ))ti(( )k pan mi m
parmu ks r r u wim t

8 rti m n nm t rtandi ° n t rti m pat kw ast
awi ips rka °tim
p t r

9 ( )k Farn ° xund ut tm kar kt kat wad ut ti

- ruwn ( )skw mn aw n
- 10 rti Farn ° xund m w n -ti Nanai ° at and
m n ti
- m t ak [ ]r m rti m
- 11 mas m pat kw kta ti m ( )k kat wand n
namt ( ) kart
- rti m m p t r
- 12 ////w tut ti m ( )k m t kar t rtix ips r m
w arka ti
- 13 ruwn anyu pan(d)tarau xwatam n stka uti Artewan
rti Artewan
- [m] [w]t Faɾnxund
- 14 ///ny.t utitan .....?y krt k///mn xtn // w n
///.ynyh //m
- شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- yu pit( )r
- 15 ///k //y/// k t rti ny n //n
- 16 rti ufriy tar patfr w ann/// pit( )rka ti
↵..wh nti y
- rti z t
- 17 mart xm xtk ti nmi tepata anpart rt rt
ut ti ar n

18 ni[ ] an r k rt rfm a wispan ° saxwan par
nn nip[ ]s

ka °tit sty n

19 ut ti ar ka utimen n rti t ka n [s]ty n rti
m m nip se

20 ut ti ar rka uti nspax n rti m n ( )k
pitark ns[pa]n w n

21 paxtaku p wim tka utit f ks r rti m x tw xki
fram npar[ ]w

saru pat a t

22 rti t a mat ruw n ti ° m n aw mi rty saxwan
ki tn [wi]

zw n rti

23 .....° ma n/an y d m awu aa and nd
ka uti m x

tw xki < saxwan > kart rtifrar

24 kat r( )kuteut ti n k s wa uwim tuka utitw xki
rti m y pt...

25 p t an p yM w ny

26 nipax tyu e par tik xpar 10 sa d

27 an dare ary ar au xut wNanai ° at rfyu

28 nam uyut ti ifm rti fa w nti r lan [uy]

29 txu rti ( )kr m rti

30 n k r y p y m rti m anya- n t f k s r p

31 wim t rti ny z ni (i)t rti azd km rti

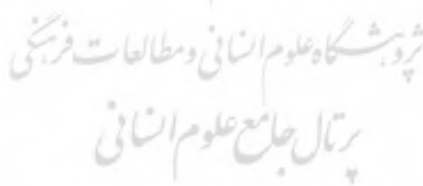
32 a mm ut ti t pazak aps n st rti

33 ..t s t ( ) r m tFarn ° xund ( )pra t rti x

34 xw zand rti u n rand rti par wFarn ° xund

35 p r ()k t am nt ay ( )m ar.

برگردان:

آدرس نامه

از: دخترش شایان^۱

به: جناب ننه ° دات^۲

از خدمتکارش [.....]

۱- به خداوندگار (= سرور شریف) و همسر ننه ° دات آفرین ستایش نماز (= دوزانوزده

(

۲- چنانکه خدایان را با او باد پس او را روز خوش (خواهد بود) آن که ترا سلامت شاد

و بدور از ناخوشی به همراه همسر ببیند.

- ۳- و ای سرور، هنگامی که سلامتی ترا می شنوم و جاودان هستم.
- ۴- و آگاه باش من ..... زندگی می کنم بد نه خوش و بدبخت (= در بدبختی) و خود را جاودان
- ۵- می پندارم پس هر ازگاهی برای تو نامه می فرستم و از تو نامه دریافت نمی کنم از شما
- ۶- ناامید شده ام این از (بخت) من است که سه سال در دون ° هوانگ^۳ مانده ام
- ۷- از شما متشکرم یکبار و دوبار و پنج بار، به بیرون راهی بود
- ۸- و دیگران از خارج شدن من خوداری کردند و مرا چنین گفتند رهبران را (= از رهبران درخواست کردم) چنانکه
- ۹- پشتیبان فرن ° خوند^۴ (باشند) پس مرارانه می کنند به (سوی) همسرم و در دون ° هوانگ ساکن نباشم
- ۱۰- و فرن ° خوند چنین گفت: که من خدمتکار ننه ° دات نیستم و معاش او را ندارم (= در دست من نیست)
- ۱۱- پس چنین عرض کرد چون ازهدایت کردن (= بردن) من (نزد) همسرم خوداری کرد بس مرا چنین پشتیبانی .....
- ۱۲- ..... پس مرا (نزد) مادرم راهنمایی کرد (= برد) و رهبران چنین گفتند: چون در (دون هوانگ)
- ۱۳- خویشاوندی نزدیکترینست چون اردوان^۱ پس اردوان چنین گفت: فرن ° خوند .....
- ۱۴- ..... آنچه که ..... برای تو ..... انجام می دهد چنانکه نه دستوراتی ونه امانتی پس پدر من
- ۱۵- ..... شده ام ..... نه .....
- ۱۶- و چه ..... خاطره ..... از پدرم چنانکه ..... کنیزی از چینی هاو نجیب زادگان
- ۱۷- ..... که چینی ها دیدند ..... و بدست آورند .....
- ۱۸- لباس را سالم نگاه داشت و باشد که سخن از همه چیز برای من به ..... نوشته اید چنانکه شما .....
- ۱۹- و فهمیدم چنانکه فکر کنم و اگر شما نه ..... چنین برای من بنویسد

- ۲۰- و بدانم چگونه بر چینی ها خدمت کنم و در استراحتگاه (= منزل) والدینم چنان (= محدود)
- ۲۱- باشد ..... چنانکه با شما (باشد) پس من فرمان شما را پذیرفتم (= دستور شما را گرفتم)
- ۲۲- و به دون ° هوانگ آدمم و من سخن بزرگان را توجه نکردم
- ۲۳- و ..... از گمراهی روزی خدایان از من عصبانی شدند چنانکه من سخن (= دستور) شما را انجام دادم پس بهتر است
- ۲۴- همسر خوک و یا سگ بوده باشم تا همسرچون شما و من .....
۲۵- فرستاده شد از (= توسط) میوانای^۲ کنیز شما
- ۲۶- نامه در ماه سوم و روز دهم سپری نوشته شده است^۳
- ۲۷- از (طرف) دختر شایان به خداوندگار (= جناب سرور) ننه ° دات آفرین
- ۲۸- نماز (= دوزانو زده) و او را روز خوب (باشد) و ترا می بیند سالم و آرام
- ۲۹- و شادمان و باشم
- ۳۰- ..... گله را مراقبت می کنم پس من متفاوت از شما (= بر خلاف شما).....باشد
- ۳۱- و ..... بیرون رفت و من مصمم هستم
- ۳۲- چون می دانم که برای تو کمبود (= مشکل) بیست پرستاک نیست (= ندارید)
- ۳۳- و ..... لازم است بیاندیشید (= در نظر بگیرید) فرن ° خوند فرار کرده است
- ۳۴- و او را چینی ها می خواهند پس او را نمی یابند
- ۳۵- و با قرض های فرن ° خوند ما به همراه مادرم کنیزکان چینی شدیم.

پی نوشت ها

۳. متن اصلی نامه توسط همسر گیرنده و حاشیه ی سمت راست توسط دختر نوشته شده است.

4.

5. Nanai ° at

. رایشلت: Zny

. رایشلت: ۴. Zky ولی با توجه به معنای جمله قسمت حذف شده را می توان به

صورت n-ZKZY بازسازی کرد

. رایشلت : wyspzn لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت wyspn به

معنای « همه ، با همدیگر » بازسازی می کنیم.

. اینجا به معنای همسر است.

. رایشلت kw به معنای « کس ، هر کس ، شخص »

. سیمیزویلیامز : به معنای « امیدواری »

. سیمیزویلیامز : به معنای « سپاس و تشکر »

. رایشلت : w m به معنای « کشور ، خارج ، بیرون » لذا با توجه به بافت

جمله واژه را بصورت n m تصحیح می کنیم.

. رایشلت : zm t به معنای « وسوسه کردن ، آزمودن »

. رایشلت ماضی نقلی متعدی سوم شخص مفرد حرف نویسی کرده ولی با توجه به

واژه ی nyt ° به معنای « دیگران »

فعل rt را بصورت سوم شخص جطلع rt تصحیح می کنیم.

. سیمیزویلیامز : به معنای « رهبر »

. رایشلت : nm /

. به معنی پشتیبان و حامی است.

۸. رایشلت ناقطی / skw لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت skwm h

تصحیح می کنیم

. رایشلت : m//

. رایشلت : nm/

۱۱. رایشلت : / لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت m به معنای « نیز،

همچنین » تصحیح می کنیم. و نیز می توان

بصورت r به معنای « راه » و به معنای « گاهی ، گهگاه » حرف نویسی

کرد.

. رایشلت : //y لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت n r w تصحیح

می کنیم.

. رایشلت : ny

رایشلت WRW p به معنای « رتبه ، مقام ، پایه » لذا با توجه به بافت جمله
واژه را بصورت $pntrw$ تصحیح می کنیم

.ریشه آن مشخص نیست.

.ریشه آن مشخص نیست.

رایشلت : y/ty

.ریشه آن مشخص نیست

.ریشه آن مشخص نیست

رایشلت : nw myn و حرف آخر w - را با شک حرف نویسی می کند پس می

توان آنرا بصورت n - جز تاکیدی به حساب آورد.

.سیمزویلیامز : بزرگان

رایشلت : ww rtyy لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت wn y ty

تصحیح می کنیم.

رایشلت : $sxwnky$

رایشلت : prt

.ریشه آن مشخص نیست

رایشلت : $////////$. لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت $HRZY$

بازسازی می کنیم.

.ریشه آن مشخص نیست.

رایشلت : xy h به معنای « این » لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت

y h بازسازی می کنیم.

رایشلت حرف نویسی نکرده است.

رایشلت : ضمیر دوم شخص جمع n - لذا با توجه به بافت جمله آن را بصورت

t - تصحیح می کنیم.

رایشلت : wm

رایشلت بین واژه ی mr ot $prnxwnt$ حرف نویسی نکرده است

رایشلت : $xwyz.t$ لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت $xwyz$ nt

تصحیح می کنیم.

رایشلت *y. m* لذا با توجه به بافت جمله واژه را بصورت *y. nt*

36.1. Artewan.

37.2. M w nay

۳. هینینگ معتقد است که نامه در بیست و دوم اردیبهشت (بیست و یک آپریل)

سال ۳۱۳ نگاشته شده است.

39. Henning , 1954, p. 615

40. ay

41. Nanai ° at

42. Dun ° huang

43. Farn ° xund

۱. شهرستان دون ° هوانگ Dun ° huang در شهر جیایو ° گوان شرق ایالت گانسو واقع است این شهر مرزی دروازه ی راه تجاری آسیای مرکزی محسوب می شد که به سال ۱۱۷ قبل از میلاد توسط امپراطوری وودی Wudi از سلسله ی هان تاسیس شد. شهردون ° هوانگ آخرین منزلگاه حفاظت شده برای مسافری و بازرگانان جاده ابریشم بود و تجار قبل از حرکت به سوی سین ° کیانگ مدتی را در این شهر برای استراحت و تیمار اسبان واشتران خود، سپری می کردند و درموگاو Mogao ° غارهای هزار بودا ° برای سفر خود به دعا و نیایش متوسل می شدند، با موقعیتی که این شهر در آن روزگار داشت می توان گفت که نقطه ورود مبلغان آیین بودایی و محل تقاطع دو شاخه ی مهم جاده ابریشم بوده است.

۲. گانسو (Gansu یا Kan ° su) با وسعتی در حدود ۴۵۴۰۰۰ کیلومترمربع در شمال شرقی چین واقع شده است همسایگان این ایالت در غرب سین ° کیانگ، شرق شانسی، شمال مغولستان داخلی است. مرکز گانسو لان ° جو Lanzhou در جنوب شرقی واقع شده است. از شهرهای دیگر این ایالت می توان به و ° و °، جیو ° گوان و دون ° هوانگ اشاره کرد. در مسیر جاده ابریشم گانسو نقش به سزایی در تبادلات اقتصادی و فرهنگی بین چین و غرب داشت. دیوار بزرگ راچندان گسترش دادند تا این منطقه را دربرگیرد.

۳. لولان (lou ° lan) یا کرورانا شهر تجاری کوچک و مترقی با تاریخی ۱۶۰۰ سال، و جمعیتی چهارده هزار نفری ، هم مرز دون ° هوانگ و شهر نیا و در غرب دریاچه ی لوپ نور ° شمال شرقی واحه تاریم ° واقع شده بود. این شهردر سال ۱۷۶ قبل از میلاد توسط سلسله ی هان بنا شد. لولان قلب جاده ی ابریشم محسوب می شد و

پل ارتباطی چین به غرب بود، چنانکه بازرگانان نواحی مختلف برای عبور از جاده ی ابریشم، مدتی را در این منطقه گرد می آمدند. لولان با شهرتی که بدست آورده بود، ناگهان در سال ۶۳۰ میلادی پس از هشتصد سال درخشش ناگهان از صحنه روزگار محو شد. باستانشناسان معتقدند که شرایط بد آب و هوا و طغیان رودخانه ها و نیز تغییر مسیر جاده ابریشم، این شهر را متروک ساخت. لذا پس از ۱۶۰۰ سال حبس در زیر شنه های داغ صحرای تاکالامکان، در ۲۸ مارس ۱۹۰۰ میلادی، باستان شناس سوئدی، سوان هدن S. Headn این شهر خاموش را پس از سالیان مدید کشف کرد (www. the ancient state of loulan).

۴. سین ° کیانگ (xinjiang) نامی چینی و به معنی رودخانه غربی است. در زبان فارسی آنرا ترکستان چین نامیده اند. این ایالت با وسعتی در حدود ۱۶۰۰۰۰۰ کیلومترمربع در شمال شرقی چین در همسایگی کشور قرقیزستان تاجیکستان و پاکستان در غرب و فلات تبت در جنوب و ایالت گانسو در شرق واقع شده است. مرکز آن اورومچی Urumqi و از شهرهای مهم آن کاشغر، ختن و ترفان است. ایالت سین ° کیانگ در زمان سلسله کینگ بدین نام خوانده شد.

۵. امروزه سوز ° هو Suzhou با نام جیاو ° گوان خوانده می شود؛ جیاو ° گوان در شمال غرب ایالت گانسو است و همچون شهرهای دیگر ایالت در جاده ابریشم از اهمیت خاصی برخوردار بود

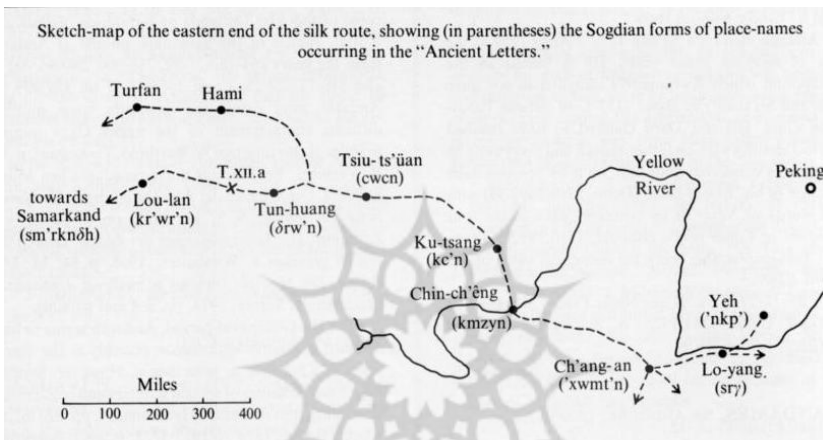
۶. امروز گوزانگ Guzang با نام وو ° وی Wuwei خوانده می شود. وو ° وی در شمال شرقی گانسو واقع است

۷. امروزه جین ° چنگ Jincheng تحت عنوان لان ° جو Lanzhou مرکز گانسو است که در شمال این ایالت واقع شده است.

۸. لویانگ یکی از شهرهای شمالی هنان است که از نظر تاریخی قدمتی کهن داشته و سالیان سال پایتخت سلسله های بزرگ چین بوده است. وبه عنوان یکی از هفت پایتخت بزرگ باستانی چین یاد می کنند.

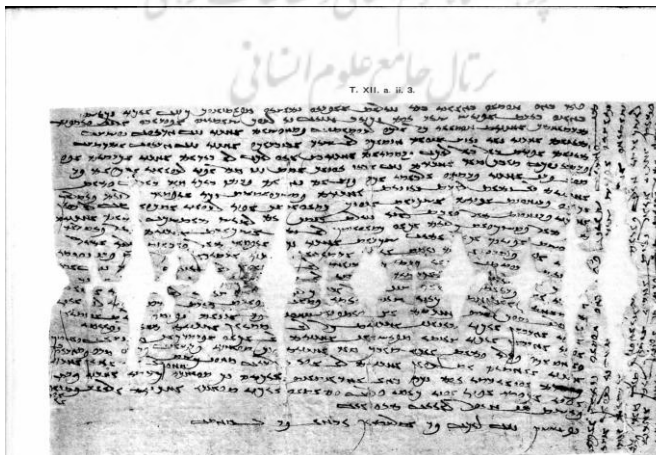
۹. با بررسی و مطالعه ی نامه ها متوجه می شویم ، نامه ها مطابق با الگوی سنتی نوشته شده بود این نامه ها با سبک ساده، نامه نویسی و به زبان محاوره ای، حاوی لغات بسیار ساده، که در زندگی روزمره به کار رفته است نامه با عبارت مودبانه و احوال پرسی خاص

شروع و با نام نویسنده، گیرنده، محل و تاریخ نامه به پایان می رسد. بر روی پاکت نامه آدرس گیرنده و فرستنده با ساختار نامه های امروزی نوشته شده است
 ۱۰. شهرستان یه Ye یکی از شهرهای باستانی چین است که در شهر آبیانگ در ایالت هنان واقع شده است؛ این شهر سالیان سال برای پادشاهان سلسله ی شمالی حایز اهمیت بوده . در زمان سلسه ی وی Wei شرقی و کی Qi شمالی به عنوان پایتخت برگزیده شده بود.

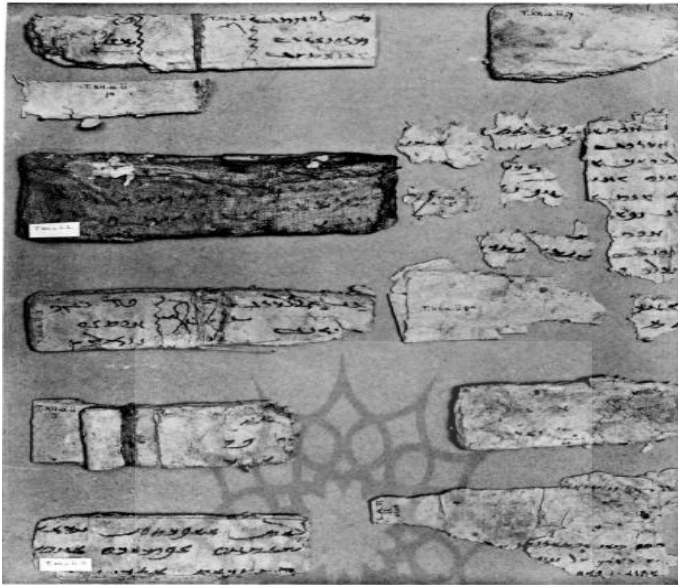
نقشه شماره الف

Sims-williams , Nicholas, 1992, ancient letters Encyclopedia Iranica

Stein, 1921:voL.4,p.329

تصویر شماره یک

Stein, 1921:voL.4,p.333

تصویر شماره: دو

نتیجه

در میان مجموعه ای از متون غیر دینی سغدی که در قرن بیستم در ترکستان چین بدست آمد، نامه های کهن سغدی از ارزش بسیاری برخوردار است؛ این اسناد از نظر زبان شناختی و چگونگی نام نویسی حایز اهمیت می باشد، نامه های کهن سغدی به حوادثی اشاره شده که در اوایل قرن چهارم میلادی اتفاق افتاده است. نامه ی سوم سغدی، در سال ۱۹۰۷ میلادی، در دون ° هوانگ به دست آمد. طوری که کاملاً تا خورده و با نخ، محکم بسته شده بود. این نامه، در بیست و یک ماه آوریل سال ۳۱۳ میلادی، توسط یک زن و دخترش « شایان » نام از اهالی دون ° هوانگ خطاب به شخصی (همسرزن و پدردختر) به نام « ننه ° دات » نوشته شده است. از محل زندگی « ننه ° دات » اطلاع دقیقی در

دست نیست، / از مضمون / این نامه بیشتر اطلاعاتی از شیوه و آداب نامه‌نگاری در آن زمان به دست می‌دهد و نشان از سواد و استقلال زنان سغد دارد.

منابع

- ۱- ابوالقاسمی، محسن. (۱۳۷۳). *تاریخ زبان فارسی*، تهران: سمت.
- ۲- تفضلی احمد، آموزگار ژاله. (۱۳۷۷). *تاریخ ادبیات پیش از اسلام*، تهران: انتشارات سخن.
- ۳- زرشناس، زهره. (۱۳۸۰). *جستارهایی در زبانهای ایرانی میانه شرقی*، انتشارات فرهنگی فروهر.
- ۴- قریب، بدرالزمان. (۱۳۷۴). *فرهنگ سغدی*، انتشارات فرهنگان.

- 5- Gerrchevitch, Ilya. (1961). *A grammar of Manichean Sogdian*, Oxford.
- 6- Henning, W.B. (1948.) *The date of the sogdian ancient letters*, Bulletin of the School of Oriental and Africa Studies, University of London, vol.12, pp.601 ° 15
- 7- Reichelt, Hans. (1931). *Die Soghdischen Handschriftenreste Des Britischen Museums*.
- 8- Sims ° Williams, Nicholas. (2۰۰۱) *Monks and Merchents, Silk Road Treasures from Northwest china* (New York).
- 9- Stein . Aurel. (1921) . *Serindia, Detailed report of explorations in central asia and westernmost china* , vo.2,4.
- 10- www. Agnes Kelecsenyi, *A Hungarian on the silk road* , The Hungarian Quarterly, vo.xliii , no. 167
- 11- www. Changan , Wikipedia , the free encyclopedia
- 12- www. China view , Xihu ° English
- 13- www. Chinese cities and province
- 14- www. Chinese silk road
- 15- www. Dunhuang , Wikipedia , the free encyclopedia
- 16- www. Exploring Chinese History Geographical Database

- 17- www. Gansu
- 18- www. Gansu ° Encyclopedia , History , Geography and Biography
- 19- www. Gansu , Wikipedia , the free encyclopedia
- 20- www. Iranica. com ° Henning , Walter Bruno
- 21- www. Jiuquan , Wikipedia , the free encyclopedia
- 22- www. loulan , A lost kingdom in Taklamakan
- 23- www. Notes on the history of Dunhuang
- 24- www. The ancient state of loulan
- 25- www. Sims ° Williams , Nicholas , Sogdian Ancient Letters
- 26- www.Sogdiana Wikipedia , the free encyclopedia
- 27- www. The origion of lolan s name
- 28- www. Ye china , Wikipedia , the free encyclopedia

1

. Dun ° huang.

³. Reichelt , 1931, vol.2 , p.21.

.. متن اصلی نامه توسط همسر گیرنده و حاشیه ی سمت راست توسط دختر

نوشته شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی